

dr Magdalena Niewiadomska-Krawczyk
Uniwersytet Łódzki
Członek Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego

Problemy wykonywania dozoru przez kuratora sądowego dla dorosłych wobec skazanych którym zostało zawieszona wykonanie kary pozbawienia wolności

Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności¹ jest jedną z instytucji związanych z poddaniem sprawcy próbie (art. 69-76 kk)². Polega ona na warunkowym powstrzymaniu się z wykonaniem orzeczonej przez sąd kary, na wyznaczony przez sąd okres próby, w którym skazany poddawany jest oddziaływaniom w warunkach tzw. wolności kontrolowanej, będąc zobowiązanym do wykonania nałożonych przez sąd obowiązków, poddania się ewentualnemu dozorowi i przestrzegania porządku prawnego. Granice okresu próby wynoszą zasadniczo od 1 roku do lat 3, ale w przypadku sprawców młodocianych oraz tych, którzy popełnili przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, od lat 2 do 5 (art. 70 kk). Art. 72 § 1 kk, który zawiera katalog obowiązków, jakie sąd może na sprawcę nałożyć w okresie próby, przy czym przepis ten obliguje sąd do orzeczenia co najmniej jednego z nich, co z kolei eliminuje tzw. proste warunkowe zawieszenie³.

Jednym z elementów omawianej instytucji jest dozór, który co do zasady ma charakter fakultatywny, jednakże, wobec młodocianych sprawców przestępstwa umyślnego, sprawców określonych w art. 64 § 2 kk lub 64a, a także sprawców przestępstwa popełnionego w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych oraz tych, którzy popełnili przestępstwo na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, oddanie pod dozór jest obowiązkowe (art. 73§2 kk). Podmiotami sprawującymi dozór są: kurator sądowy, osoba godna zaufania lub inna instytucja wymieniona w art. 73 § 1 kk, przy czym udział innych podmiotów, poza kuratorem sądowym ma w praktyce charakter marginalny.

W.z.w.k.p.w. może zostać orzeczone w dwóch postaciach: 1. warunkowe zawieszenie połączone z co najmniej jednym obowiązkiem próby, bez dozoru 2. warunkowe zawieszenie połączone z co najmniej jednym obowiązkiem próby i dozorem (fakultatywnym lub

¹ Dalej w.z.w.k.p.w.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny t.j. (Dz.U. z 2022 r., poz. 1138, ze zm.)

³ Por. S. Leleń, Kodeks karny wykonawczy, Komentarz, Warszawa 2020, s. 704 i n.

obligatoryjnym). Orzeczenia z w.z.w.k.p.w. są wykonywane przez zawodowych kuratorów sądowych dla dorosłych, będących organami postępowania wykonawczego, przy czym pewne czynności, np. niektóre dozory, mogą być wykonywane przez kuratorów społecznych, jako tzw. czynności powierzone. Działania podejmowane przez kuratora sądowego regulują przepisy art. 173 i 174 kkw, określające prawa i obowiązki odpowiednio kuratorów zawodowych oraz społecznych, jak również przepisy rozporządzenia wykonawczego wydanego na podstawie art. 176 kkw. Art. 173 § 2 kkw wśród obowiązków zawodowego kuratora sądowego wskazuje składanie wniosków o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w okresie próby, zwolnienie od wykonania tych obowiązków, o oddanie pod dozór lub zwolnienie z dozoru, a także wniosków o zarządzenie wykonania warunkowo zawieszanej kary. Wykonywanie pierwszej z wymienionych postaci warunkowego zawieszenia wydaje się nie budzić wątpliwości gdyż polega głównie na kontroli okresu próby oraz orzeczonych przez sąd obowiązków. Bardziej problematyczne jest wykonywanie tego typu orzeczeń w przypadku oddania pod dozór. Wątpliwości budzić może stosowanie art. 169 b kkw, który wprowadza wymóg szacowania ryzyka powrotu do przestępstwa przez sprawcę oddanego pod dozór kuratora sądowego. Sprawcy kwalifikowani są do jednej z trzech grup ryzyka, tj. grupy obniżonego ryzyka – A, grupy podstawowej – B i grupy podwyższonego ryzyka – C. Sposób sprawowania dozoru przez kuratora sądowego, czyli m.in. stopień intensywności kontroli, pomocy oraz zakres obowiązków kuratora zależy zatem od tego, do której grupy został zakwalifikowany skazany. Ponadto wskazać trzeba, że dozór wobec grupy A i B sprawować może kurator społeczny, jako dozór powierzony, natomiast wobec grupy C, wyłącznie zawodowy kurator sądowy. Celem wprowadzenia omawianej regulacji było zapewnienie optymalnego oddziaływania na osoby objęte dozorem oraz stosowanie właściwej metody ich kontroli (art. 169b § 1 kkw). Ustawodawca starał się zatem w ten sposób wprowadzić jednolite standardy sprawowania dozoru, uzależniając je od stopnia ryzyka powrotności do przestępstwa. Wątpliwości budzi jednakże konieczność szacowania ryzyka dopiero na etapie postępowania wykonawczego, co może prowadzić do „stygmatyzacji” skazanego, jeśli wcześniej wobec tego samego skazanego skonstruowano już pozytywną prognozę kryminologiczną. Poza tym problematyczne jest określenie przesłanek kwalifikacji skazanych do poszczególnych grup ryzyka, które są niejednolite, gdyż część z nich ma charakter formalny, zaś część materialny, ewidentnie oceny. Zakładana przez ustawodawcę „standaryzacja” wykonywania dozorów dotyczy głównie częstotliwości kontaktów z dozorowanymi, przeprowadzania wywiadów środowiskowych, współpracy z Policją, badania na obecność alkoholu lub innych środków, czy też kontaktów z innymi podmiotami zajmującymi się pomocą skazanym (art. 169b § 8-10 kkw).

Próba profesjonalizacji sprawowania dozoru w kształcie wskazanym w art. 169b kkw powodować może poważne problemy w praktyce. Oczywisty jest bowiem fakt, że niezależnie od określonych w ustawie standardów postępowania przy sprawowaniu dozoru i tak wybór w zakresie metod działania oraz modelu dozoru pozostaje w gestii kuratora sądowego i dostosowany być musi do indywidualnego przypadku⁴. Nie uda się bowiem dobrze sprawować dozoru wobec danej grupy skazanych bez uwzględnienia odmienności każdego z nich.

W przypadku pomyślnego upływu okresu próby skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem roku od zakończenia okresu próby (art. 76 § 1 kk). W przypadku negatywnego jego zakończenia następuje zarządzenie wykonania zawieszony kary. Może ono mieć charakter obligatoryjny (art. 75 §1, 1a, 2a kk) bądź fakultatywny (art. 75 §2 i 3 kk). W tym drugim przypadku istnieje możliwość powstrzymania się kuratora zawodowego z wnioskiem o zarządzenie wykonania kary i udzielenie skazanemu pisemnego upomnienia, ze wskazaniem rodzaju naruszeń oraz informacją o skutkach niezastosowania się do upomnienia. W przypadku wystąpienia przesłanek fakultatywnych po udzieleniu upomnienia, kurator występuje do sądu z wnioskiem o zarządzenie wykonania kary.

⁴ W zakresie metod i sposobów pracy z dozorowanym zob. np. K. Jadach, Praca kuratora sądowego w sprawach rodzinnych, nieletnich i karnych, Poznań 2011, s. 155-158, A. Chmielewska, Rola kuratora sądowego w relacji z dozorowanymi – sprawcami przestępstw, Probacja 2014, nr 1, s. 66 i n.